

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Kristjan Müil

Perekond Kurbatovite hauakabel.

Siselinna kalmistu, Apostlik Õigeusu kalmistu, AN II-1, 4-1, kirstuplats,
Tallinn, Harjumaa.

2016/2017 õppeaasta

Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Tallinn 2017

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„.....” mail 2017. a.

.....
(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„.....” mail 2017. a.

.....

Kaitstud hindede:

.....

„.....” mail 2017. a.

.....

SISUKORD

EESTI KUNSTIAKADEEMIA.....	1
Kunstikultuuri teaduskond.....	1
Sissejuhatus	4
1. Ajalooline ülevaade.	7
2. Väärtused.	10
3. Materjali kasutus, tehniline seisukord ja restaureerimise ettepanekud.	13
3.1. Marmor.	13
3.2. Raud.....	14
3.3. Raidkrohv.....	16
3.4. Raudbetoon.	19
Kokkuvõte.	21
Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid.....	22
Lisa 1.....	23

Foto 1, perekond Kurbatovide hauakabel.

Sissejuhatus

Kursuse lõputöö uurib Tallinna Siselinna kalmistul paiknevat perekond Kurbatovite hauakabelit, mis on ühtlasi ka kultuurilooline haud. Eesmärgks on avada ajaloolist ja kultuuriloolist tausta, selgitada välja hoone hetkeseisund ning anda soovitusi restaureerimiseks ja edasiseks hooldamiseks, et vältida objekti hävimist. Valisin nimetatud objekti ka põhjusel, et seal on kasutusel sepispiirded millede vastu tunnen erialast huvi. Siselinna kalmistu kuulub muinsuskaitse alla.

Objekti nimetus: Perekond Kurbatovite hauakabel.

Asukoht: Tallinn, Siselinna kalmistu, Apostlik Õigeusu kalmistu, AN II-1, 4-1, kirstuplats.

Ehitusaasta: 1965.¹

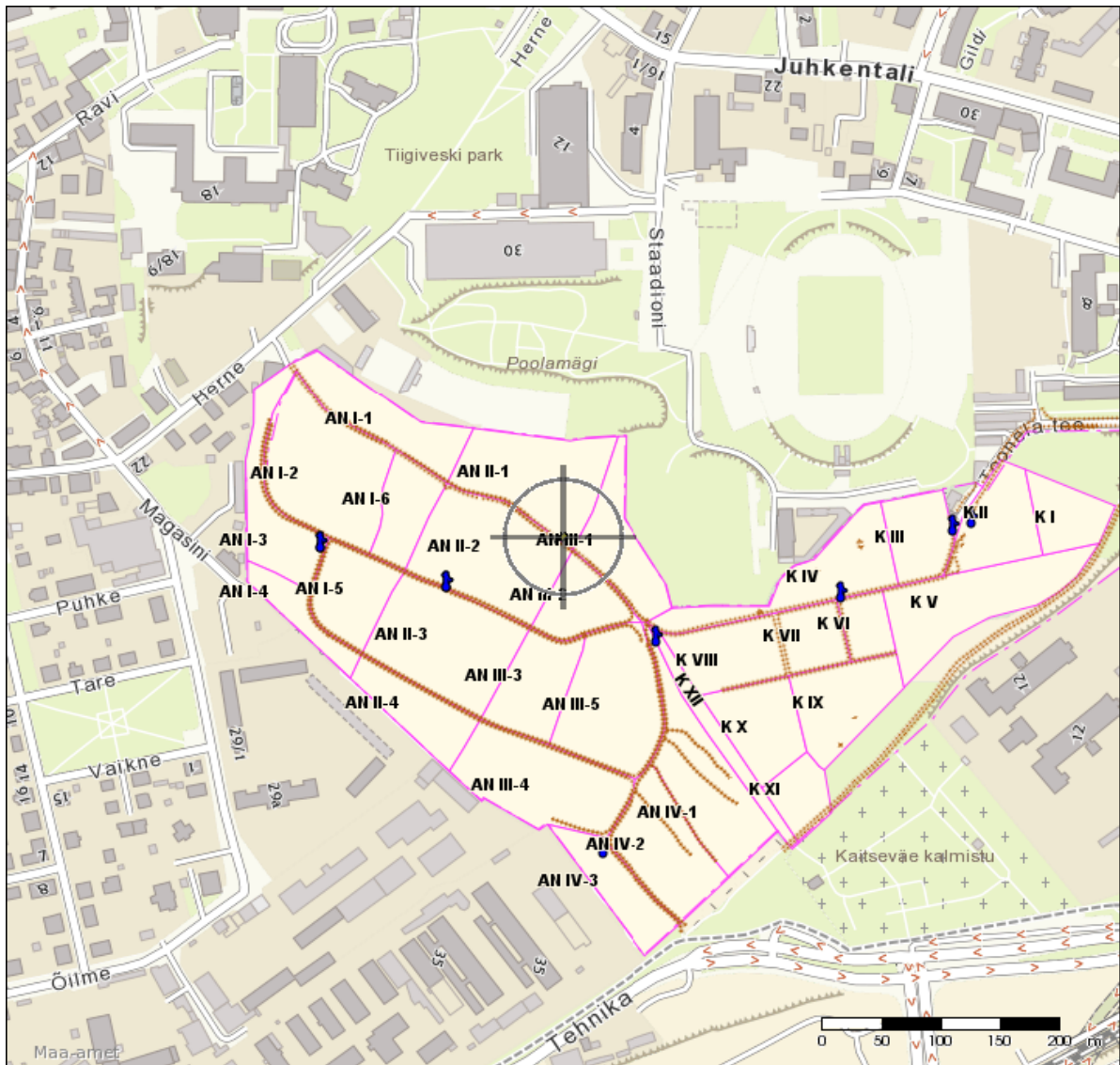
Siselinna kalmistu katastrikood: 78401:116:0023

Siselinna kalmistu on tunnistatud kultuurimälestiseks 20.09.1995.²

¹ Mare Kask, Lauri Berg, Siselinna kalmistu: Tardunud igavik Tallinna südames. Tallinn: Tallinna Keskkonnaamet, 2012, lk 54.

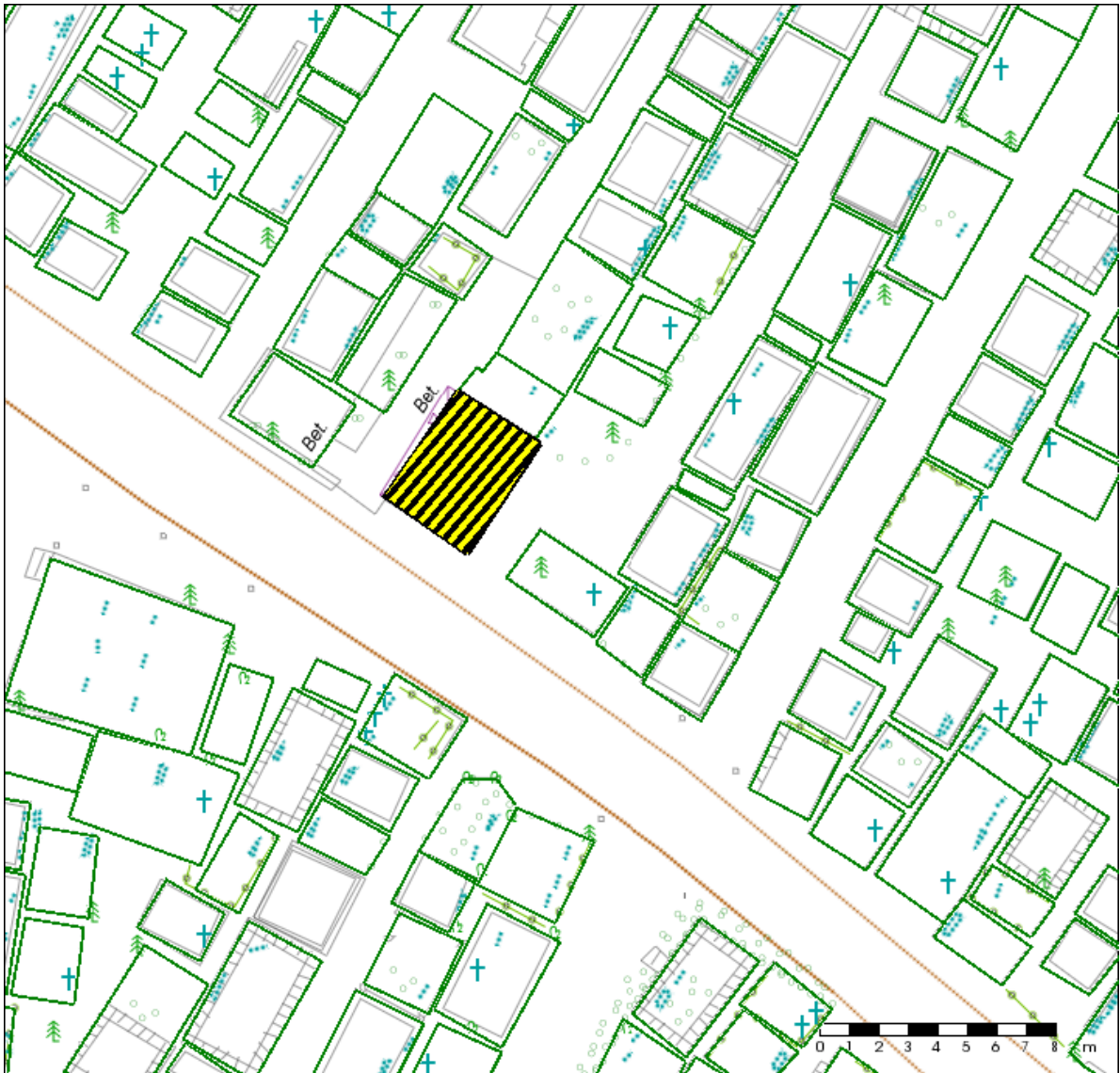
² Kultuurimälestiste riiklik register.

<http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=1238> (vaadatud 2.V 2017).

Joonis 1. Asukohaplaan.

Mälestise nimi	Siselinna kalmistu
Mälestise registri number	1238
Registreeritud	Kinnismälestis
Arvel	21.06.1995
Registreeritud	20.09.1995
Mälestise vana number	A 1069-k, A1070-k, A1071-k
Liigitus	ajaloomälestis

Joonis 2. Kruundiplan.

Haud	Varvara Kurbatova (1879-1962), Kunstnik
L-EST97	x:6587625.2 y:543171.1
WGS 84	B:59°25'27.46" L:24°45'37.81"
Aadress	4-1
Kvartal	AN II-1
Kalmistuosa	Apostlik Õigeusu kalmistu
Maetud	Klavdia Buharova, 03.11.1963 Petr Kurbatov, 25.04.1985 Varvara Kurbatova, 10.03.1962
Kohti	2

1. Ajalooline ülevaade.

Siselinna kalmistu rajati 1772. aastal pärast tsarinna Katariina II poolt väljaantud ukaasi, mis keelas matmise kirikutesse ja nende lähedustesse. Kalmistu koosneb kahel eri aegadel tekkinud surnuaiast. Nendeks on 1775. aastal rajatud endine õigeusuliste surnuaiana tuntud Aleksander Nevski kalmistu ja mitu aastakümnet hiljem avatud luteriusuliste Vana-Kaarli kalmistu. Tänapäevaks on kalmistu suurus umbes 17,1 hektarit. Aleksander Nevski kalmistu on Tallinna linna vanim kalmistu. Enam kui 200 aasta jooksul on siin viimse rahupaiga leidnud kümned tuhanded inimesed, nende hulgas arvukalt ajaloolise ja kultuurilise tähtsusega isikuid. Kalmistu rajati ajal, mil Vene riigile võidukalt lõppenud Põhjasõjast oli möödunud pooleaastane. Ilmselt sellele Baltikumi saatust määranud võidule viitab ka kalmistule väejuht Aleksander Nevski nime andmine. Kahte kalmistut lahutab kõrge paekivimüür, mille põhjapoolses osas on lahtine ava. Sealt kulgeb avar tee ühelt kalmistult teisele. Kui 1864. aastal jäi Kalamaja surnuaed järjest kasvavale Kaarli kogudusele kitsaks, siis rajati Nevski kalmistu kõrvale uus, luteri surnuaed.³ Lisaks sellele kuulub Siselinna kalmistu kompleksi veel 1887. aastal rajatud Sõjaväekalmistu ning kuulusid ka nüüdseks hävinud Muhamedi-, Juudi- ja Rooma-katoliku kalmistu.

Järgnevalt vaatame perekond Kurbatovide hauakabelit, mis asub Siselinna kalmistu Aleksander Nevski poolel.

Perekond Kurbatovite hauakabel on püstitatud 1965. aastal Varvara Kurbatovale, kes suri 1962. aastal. Kabeli püstitas tema poeg, kunstnik ja skulptor Pjotr Kurbatov.

Pjotr Kurbatov sündis Peterburi lähistel, Eestisse saabus ta II maailmasõja ajal koos taganevate sakslastega, kes tunnustasid teda portretistina. Nõukogude võimu organid saatsid ta Siberisse asumisele, sealt vabanedes õnnestus Pjotr Kurbatovil põgeneda Rootsi ja sealt edasi Ameerikasse. Kui 1960. aastate alguses haigestus skulptori ema, siis tuli ta tagasi Eestisse ja talle eraldati korter kesklinnas kohvik Moskva majas.

Kõige unikaalsem selle kabeli juures on inglikuju, mille Pjotr Kurbatov valmistas kalmistul. Ta ostis kaks valget marmorplokki, tõi need kalmistule ja asetaski ema hauale ning ehitas sinna ümber telgi. Kolm aastat valmistas kunstnik skulptuuri, kuni ingel valmiski. Algselt laskis skulptor valada kuju kohale katuse ja tagumise seina ning skulptuur oli avatud kõigile vaatajatele. Mõne aja pärast murdsid vandaalid inglil näpu ja Kurbatov oli sunnitud

³ Mare Kask, Lauri Berg, Siselinna kalmistu..., lk 7.

tellima väiksele kabelile metallist võred. Pjotr Kurbatov suri 1985. aastal ja on maetud oma loodud kabeli kõrvale.⁴

Kabel tekkis tänu ingli skulptuurile järk-järgult. Kõigepealt 1965. a skulptuur ja varikatus koos tagaseinaga skulptuuri kaitseks ilmastiku eest, siis 1967. a sepihvõred varikatuse postide vahele skulptuuri kaitseks vandaalide eest ning lõpuks mõned aastad hiljem veel ühed sepihvõred ümber tekkinud kabeli, et hoida uudishimulikke skulptuurist veelgi eemal. Seega võib väita, et kõne all olev kabel on tekkinud justkui iseenesest olude sunnil, algselt seda kogu mahus sellisena planeeritud ei olnud. Ka ei olnud sellele ehitusjooniseid, ilmselt oli mingi kavand, aga enamjaolt kujunes kõik tööde käigus. Ka pandi betoonivalu sisse terveid paekive, mida on ka katust altpoolt vaadates praegu näha. Kabeli tagumine sein ja postid on kaetud raidkrohviga (paekivi tuhk + antratsiit + marmori puru + tsement) samal ajal kui lisati kõige viimane osa sepihvõretest, s.o siis mingi 1968.-1969. a. ja on pärit mingilt teiselt hauaplatsilt, taaskasutuse korras. Ajaliselt võiks selle sepihvõrde valmistamise aega dateerida aga 1915.-1920. a.⁵

Foto 2. Sellest kuidas sepihvõred on kinnitatud raidkrohviga kaetud betoonseina külge võib järeldada, et betoonsein kaeti raidkrohviga peale sepihvõrde paigaldamist.

⁴ Mare Kask, Lauri Berg, Siselinna kalmistu..., lk 54.

⁵ G. Pisennoõi, suuline intervjuu autoriga, 3. V 2017.

Foto 3. Ingli skulptuur perekond Kurbatovide hauakabelis.

2. Väärtused.

Esimeseks väärtuseks võib pidada ennekõike seda, et tegemist on kultuuriloolise hauaga mis asub kultuurimälestiseks tunnistatud kalmistul.

Teisena võib välja tuua selle, et tegemist on tõenäoliselt ainukese Eestis Nõukogude okupatsiooni ajal tekkinud hauakabeliga, millel on ühtlasi ka unikaalne arhitektuurne vorm ja on oma raudbetoonkonstruktsiooni tõttu küllaltki haruldane.⁶ Omaette väärtusene võiks vaadelda ka betooni sees olevaid paekive ning terassarrust, mis annavad edasi Nõukogude ajastu ilmet materjali kasutuse kohta. Nimelt on terassarrusena kasutatud vinkelrauda, ilmselt selle tõttu, et armatuurterast ei olnud saada. Ja paekive pandi ka tõenäoliselt betooni sisse seetõttu, et betooni mahu pealt kokku hoida. Ehitati nii kuidas sai ja sellest mis saada oli.

Kolmandaks väärtuseks võib pidada oskuslikult käsitsi marmorist välja tahatud ingli skulptuuri. Käsitöö ja tehnika mille valdajaid tänapäeval üha harvem kohtab.

Neljandana on sobilik välja tuua sepipeirded ja sepipeirded, mis räägivad kumbki samuti oma ajastu töövõtetest ja esteetikast. Sepipeirded mis pärinevad arvatavasti 19. sajandi algusest, näitavad endas sel ajal tehases valmis kujul saadaval olevaid ümarprofiil latte, mis on valatud koos nende tippudes paiknevate odapea kujuliste ornamentidega. Neid vardaid ühendatavatele horisontaalsetele lattidele on augud sisse puuritud, mis näitab seda, et puurimine oli hästi kasutatav ja seda eelistati sellisele sepipeirdetele nagu augu läbi raiumine kuumalt. Siiski võib arvata, et ülemine horisontaalne latt aeti kuumaks enne kui vardad sealt läbi lükati, et see jahtudes nad kinni pooks. Varraste alumised otsad on alumise horisontaalse lati külge needitud (tänapäeval kasutatakse keevitust). Palju on kasutatud neetimist, mis tähendab seda, et keevitus ei olnud saadaval. Mitmed kohad on sepipeirdatud, nt hinged, nurkade liited, värava luku aasad, nurgaposti otsad. See on selle ajastu märk ja tollal tehti nõnda kuna need olid tol ajal ainsad ja parimad raua töötlemiseks kasutusel olevad töövõtted. Kui me vaatame edasi 1967. a tehtud raudvõresid, siis on näha, et kuum sepipeirdamist ei ole seal kasutatud pea, et üldse. Kui vaid välja arvata ehk neetide löömine, ning sedagi saab teha külmalt. Küll aga on lisaks puurimisele ja neetimisele kasutatud juba keevitamist, materjalina profiilterast. Jällegi on see sepipeirdamise ajastu märk, amet mis oma endisel kujul oli selleks ajaks hakanud devalveeruma.

⁶ O. Orro, arvamus, 4. V 2017.

Foto 4. Odaotsa kujulise ornamentikaga raudvarras.

Foto 5. Raudbetooni seest kahjustuste tõttu nähtavale tulnud vinkelrauast sarrused.

Foto 6. Inglise skulptuuri piiravad Nõukogude aegsed metallvõred mille kogu ulatuses võib näha roostetamist.

Foto 7. Punase ringiga on märgitud koht kus võib näha kabeli katuse betoonivalu sisse pandud paekivi. Ühtlasi on ka näha kui halvas seisukorras on kabeli katus altpoolt vaadates.

3. Materjali kasutus, tehniline seisukord ja restaureerimise ettepanekud.

Materjalidena on kasutatud raudbetooni, raidkrohvi, rauda ja marmorit.

3.1. Marmor.

Kahest üksteise peale asetatud marmorblokest on välja raiutud ingli skulptuur. Mehaanilistest kahjustustest on näha parandatud vasaku käe nimetissõrm, mille lõhkused vandaalid mõned aastad peale skulptuuri valmimist. Bioloogilistest kahjustustest on näha rohevetikas.

Marmor kui hinnaline ja Eestis suhteliselt haruldane materjal nõuab hooldamisel suurt ettevaatust, et mitte kivi vigastada. Pese marmorit vaid pesuseebi, pehme harja ja veega. Pesemist alusta alustalt ühtlaselt ülespooleliikudes. Loputa hoolikalt. Enamasti on marmorist sambad sileda viimistlusega ja pesemisega peaks üldjuhul kivipinna puhtaks saada. Marmoril puhul on survepesuri kasutamine keelatud, kuna kivi leidub sageli pragusid, mistõttu võib see surve all puruneda. Kata välitingimustes asuvad marmorist sambad, ristid jms talveks kas varikatuse või vettapidava, ent õhku läbilaskvast materjalist kattega kinni. Nii

väldimevihmavee ja lume sattumist kivis peituda võivatesse pragudesse. Vee külmudes surub jää praod aina suuremaks ja protsess võib lõppeda kivi lagunemisega.⁷

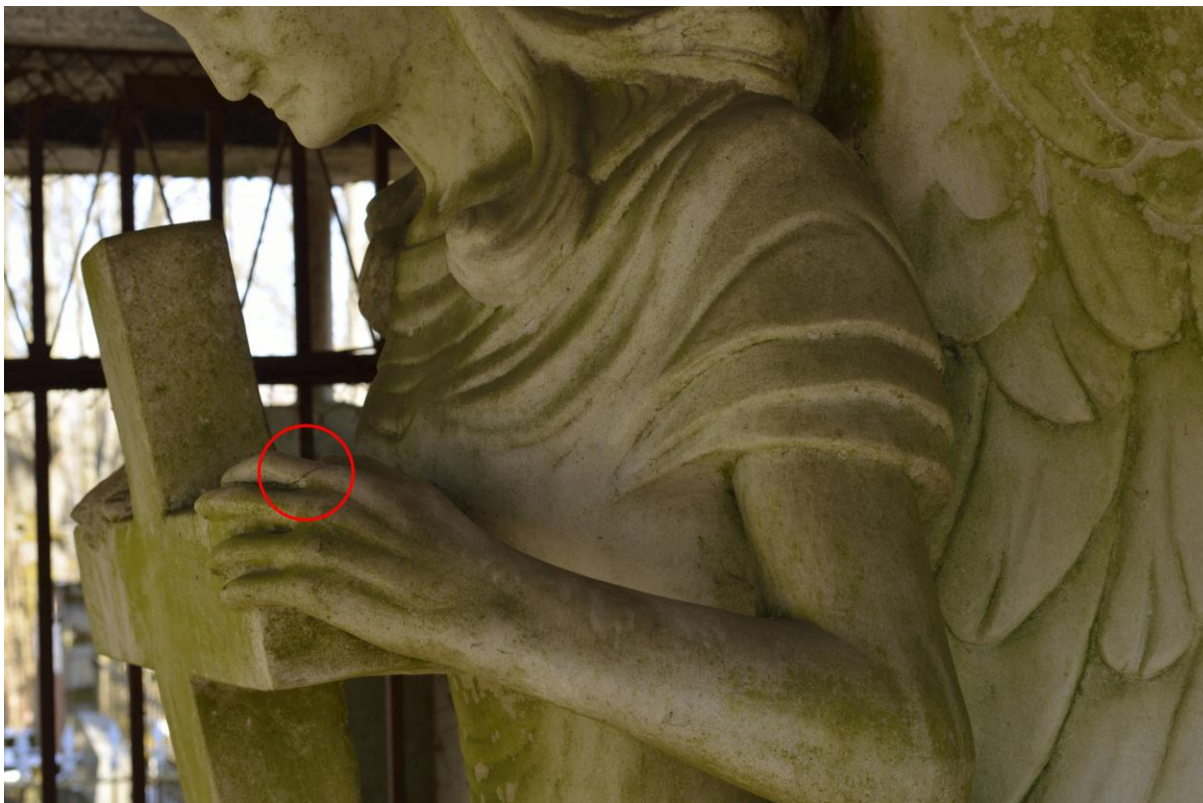

Foto 8. Punase ringiga on märgitud koht kust ingli sõrm oli murtud. Rohevetikat on näha ohtralt katmas ülejäänud skulptuuri.

3.2. Raud.

Rauast on kabeli varikatuse postide vahel paiknevad võred, ümber kabeli paiknevad sepiipiirded ja varikatuse servasid toetavad postid. Keemilisest kahjustusest on näha korrosiooni. Rauast detailid on kaotanud peaaegu, et kogu oma kaitsva värvikihi ja roostetavad täies ulatuses, kuid ei ole väga halvas seisus. Välja arvatud varikatuse postide vahelisele võrele lisatud terasvõrk, mis on täiesti läbi roostetanud ja pudeneb. Mehaanilisi kahjustusi on näha ainult kabelit ümbritseval sepiipiirdel. Mõned vardad on keskelt kõveraks deformeerunud ja mõned varraste otste ornamendid on murdunud.

Lahtine rooste puhastada mehaaniliselt raua pinnalt, kasutades selleks terasharja. Seejärel raua pind passiveerida ning kruntida ja värvida. Aga võib kasutada ka spetsiaalset raua värvi, kuhu on juba kokku segatud roostemuundur, kruntvärv ja värv.⁸ Rooste võib eemaldada ka soodapritsi kasutades. Mehaanilistest kahjustustest deformatsioonid sirgendada

⁷ Ilme Mäesalu, Hauatähised ajalugu ja hooldus. Muinsuskaitseamet, restaureerimise infovoldik.

⁸ H. Välja, suusõnaline intervjuu autoriga, 3. V 2017.

kohapeal või kui võimalik teisaldada piire töökotta. Varraste tippudes puudu olevad ornamendid jätta uutega asendamata.

Foto 9. Deformeerunud piirdeaia raudvardad. Paremalt servas on näha kabeli katuse serva toestav ja roostetav toru.

Foto 10. Murdunud ornamendid raudvarraste ottest.

3.3. Raidkrohv.

Raiekrohv on säilinud hästi. Mehaanilistest kahjustustest on näha pinna määrdumist ja ühte nurka, kust krohv on maha löödud ning mõningaid liitekohti raudpiiretega kust krohv on lahti pudenenud. Bioloogilisest kahjustusest on näha rohevetikat. Keemilisest kahjustusest on näha krohvi pinnale ladestunud soolasid. Krohvitud pinna puhastamiseks kasutada professionaalse fassaadi puhastus ettevõtte abi või puhastada ise.

Puhastamine:

Pese neutraalse pesuvahendi (lasteseep, roheline seep vms), sooja vee ja pehme pesuharjaga. Need puhastamisvahendid on lubjakivipinnale kõige ohutumad. Enne pesemist teehauatähis põhjalikult märjaks liikudes alt ülespoole, et alumised kivipoorid täituksid veega enne, kui ülalt määrdunud vesi alla voolama hakkab. Vastupidi toimides jäävad kivi pinnale mustusetriibud. Jälgihoolega, et pestud saaks vaid mustus, mitte aga ei toimuks juba kivipinna enese lihvimine. Samamoodi toimi kivil leiduvate tekstide puhastamisel! Tugevalt määrdunud kivipinna puhastamiseks võib kasutada nuuskpiirituse ja kriidipulbri segu. Segu pastataoline mass, seejärel kannab see kivi pinnale ja kata kilega kinni. Mõne tunni möödudes pese segu sooja vee, seebi ja harjaga maha ning loputa hoolikalt. Kui kivil on näiteks õli-, rasva- või

värviplekke, võiks kivipinna puhastamisel kasutada vana värvi eemaldamiseks mõeldud geeli, mida on võimalik hankida ehitusmaterjalidekauplustest. Töötlemisel jälgi täpselt vahendi kasutamise eeskirju. Kui õli-, rasva- või värvikiht on paksem, võid puhastamis protseduuri korrata. Peale vahendi kasutamist pese ja loputa kivipind hoolikalt. Tuleb arvestada sellega, et kivimid on keemiliselt aluselised ja nende pesemisel ei tohi kasutada happeid ega happelisi pesuvahendeid! Kivipinna puhastamiseks ei tohi kasutada ka liivapaberit, terasharju ega muid teravaid esemeid. Samuti tuleks hoiduda survepesust! Aegade jooksul on kivimi pindmistes kihtides toimunud keemilised protsessid, mis on muutnud kivi ilmastikukindlamaks tekitades selle pinnale kaitsekihi. Kaitsekihi mehaanilise vigastamise või eemaldamise korral järgneb kivi pindmiste kihtide kiire lagunemisprotsess kuni uue kaitsekihi tekkimiseni. Seega võivad hävida või oluliselt muutuda kivipinnal asuvad reljeefsed kujutised, kirjad jms. Kõik need kivimid on poorsed ja vettimavad, mistõttu on mustus sageli tunginud ka kivipinna sisse. Selliste hauatähiste puhul peame loobuma eesmärgist, et kivi pealispind näeks peale pesemist välja nagu vastraiutud.

Hooldamine:

Kõikide lubjakivi-tüüpi materjalist hauatähisteümbrus tuleb puhastada liigest vōsast ning võimaluse piires harvendada nende kohal olevaid puude oksid. Kivide säilimiseks tuleb tagada küllaldane õhuliikumine ja päikese ligipääs. Kui kivi ei saa normaalselt kuivada, kattub selle pind kiiresti vetikate ja samblikega. Mõne aja möödudes võib väga varjulistes kohtades asuvatel kividel hakata kasvama sammal.⁹

Foto 11. Raidkrohvile ladestunud soolad.

⁹ Ilme Mäesalu, Hauatähised ajalugu ja hooldus. Muinsuskaitseamet, restaureerimise infovoldik.

Foto 12. Raidkrohvile ladestunud soolad.

3.4. Raudbetoon.

Kogu kabel on valatud raudbetoonist. Terassarrusena on kasutatud vinkelrauda. Betooni sissemõeldud on pandud paekive. Kogu raudbetoon konstruktsioon on väga halvas seisus. Mehaanilistest kahjustustest on näha alla pudenenud katuse pindasid. Katusele on lisaks sellele deformeerunud ebaühtlaseks pinnaks, on täis pragusid ning määrdunud. Kogu objekt on ka vajunud veidi viltu. Bioloogilistest kahjustustest on näha rohevetikat ja katusel kasvavat sammalt koos puudega. Keemilistest kahjustustest on näha stalaktiite, mis võivad viidata kaltsiumkarbonaadi olemasolule, mis omakorda võib tähendada seda, et toimunud on betooni karboniseerumine ja tänu sellele ei ole terassarrused betooni sees enam korrosiooni eest kaitstud. Korrodeerudes paisub raua roostekiht 3-4 korda suuremaks võrreldes tema algse mahuga, mis viib uute pragude tekkeni ja tänu sellele niiskuse ning CO₂ paremale ligipääsule raudbetooni sisemusse mis omakorda tõhustab kogu protsessi veelgi. Oma osa mängivad ka happelised sadeveed, õhuniiskus, ja kapillaarniiskus koos oma sooladega (objekti pinnal on näha suures ulatuses ladestunud sooli), mis aitavad kõik kaasa terassarruse korrodeerumisele. Füüsikalistest kahjustustest veel temperatuuri muutustest põhjustatud kahjustused.

Vaja on võtta raudbetoonkonstruktsioonist katsekeha poorsuse, karboniseerumise, kloriidide ja betooni kvaliteedi kontrolliks. Lisaks teha kindlaks ka sarruse kattekihi paksus. Kindlasti puhastada kabeli katuse sinna tekkinud kasvudest ja mullast ning betoonpinnad sinna ladestunud sooladest. Alla pudenenud katuse pinnad ja lahtised osad taastada parandussegudega, vajadusel tugevdada. Vajadusel tugevdada ka kabeli vundamenti vältimaks selle edasist vajumist. Betooni pH taseme tõstmiseks kasutada betooni taasleelistamist, elektrokeemiliselt eemaldada raudbetoonist kloriidid. Kontrollida üle hüdroisolatsioon, vajadusel paigaldada uus. Betooni pind immutada nähtamatu kaitsekihiga mis täidab ka poorid ja juuspraod.¹⁰ Katuse katta pealt eraldi tõhusama kaitsekihiga.

¹⁰ Rescon Mapei, http://www.plaadipunkt.ee/files/filemanager/files/Estisk_betongrehab_pr270306.pdf (vaadatud 4. V 2017).

Foto 13. Kabeli katuse servast ripuvad alla väikesed stalaktiidid. Raudbetoonist katus on altpoolt vaadates täis pragusid ja tühimikke.

Foto 14. Alla kukkunud katuse serv. Katusel kasvab korralikult paks sambla kiht koos väikeste puuvõrsetega.

Kokkuvõte.

Kokkuvõtlikult on kabeli seisukord halb ja vajaks kiiremas korras restaureerimist. Vaja on teha selleks puhuks ennem põhjalikumaid uurimusi objekti seisukorrast, kaasates sinna oma ala eksperte. Kindlasti eeldab see muinsuskaitse eritingimusi ja kooskõlastust Tallinna Kultuuriväärtuste Ametiga ja Talinna Keskkonnaametiga. Lisaks sellele võib restaureerimistööid sooritada ainult Muinsuskaitseameti tegevusluba omav restauraator.

Muinsuskaitseeadus.

§ 35. Mälestise ja muinsuskaitsealal paikneva ehitise konserveerimine, restaureerimine ja ehitamine.

(1) Kinnismälestist ja muinsuskaitsealal paiknevat ehitist võib konserveerida, restaureerida ja ehitada ainult muinsuskaitse eritingimusi järgiva konserveerimise, restaureerimise ja ehitamise projekti alusel.

Tallinna kalmistute eeskiri.

Peatükk 6. MÄLESTISED

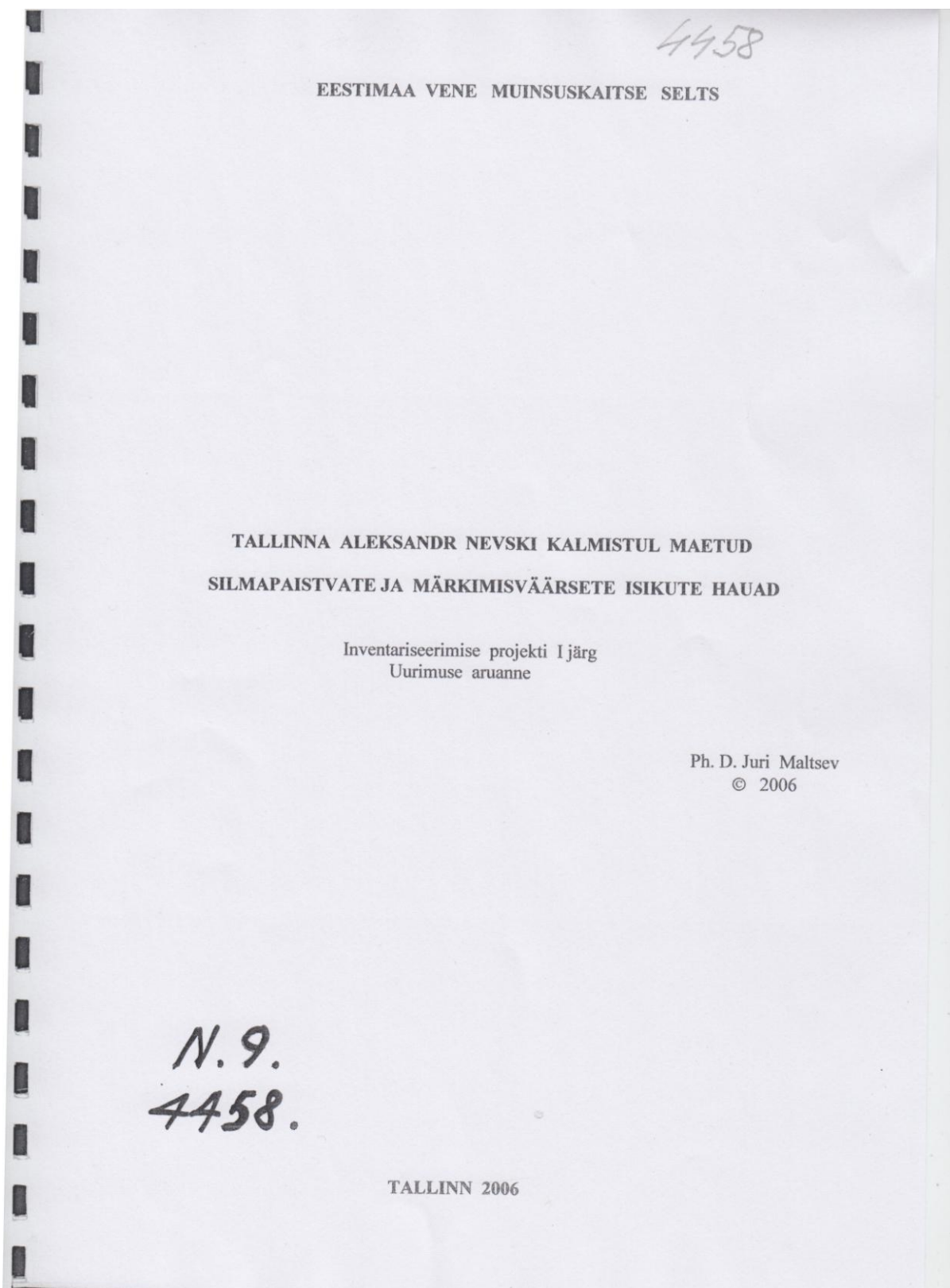
§ 23. Mälestistena kaitse all olevad objektid

(4) Mälestiste ja kalmistul asuvate ehitiste muinsuskaitse eritingimused, konserveerimise, restaureerimise ja remondi projektid ning mälestistel ja kalmistutel tehtavate mulla- ja ehitustööde projektid tuleb kooskõlastada Tallinna Kultuuriväärtuste Ameti ja Tallinna Keskkonnaametiga.

Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid.

1. Tallinna Linnaplaneerimise Ameti Muinsuskaitse osakonna arhiiv, nimistu 9, toimik 4458: Tallinna Aleksandr Nevski kalmistul maetud silmapaistvate ja märkimisväärsete isikute hauad, 2, 3, 26.
2. Mare Kask, Lauri Berg, Siselinna kalmistu: Tardunud igavik Tallinna südames. Tallinn: Tallinna Keskkonnaamet, 2012.
3. Karl Laane, Tallinna kalmistud. Tallinn: Maalehe Raamat, 2002.
4. Ilme Mäesalu, Hauatähised ajalugu ja hooldus. Muinsuskaitseamet, restaureerimise infovoldik.
5. Haudi, kalmistute register, www.kalmistud.ee.
6. Kultuurimälestiste riiklik register, <http://register.muinas.ee>.
7. Rescon Mapei, betooni parandustööd, <http://www.plaadipunkt.ee>.

Lisa 1 - Tallinna Linnaplaneerimise Ameti Muinsuskaitse osakonna arhiiv, nimistu 9, toimik 4458: Tallinna Aleksandr Nevski kalmistul maetud silmapaistvate ja märkimisväärsete isikute hauad, 2, 3, 26.

SISSEJUHATUS

Valminud uurimistöö eesmärgiks oli Tallinna Siselinna kalmistu koosseisu kuuluva Aleksandr Nevski kalmistule muldasängitatud silmapaistvate ning muude märkimisväärsete isikute haudade inventariseerimine.

Vastavalt inventariseerimisprojekti kavale peaks projekti esimene järk hõlmama ülalnimetatud kalmistu territooriumile maetute hulgast uurimuste käigus välja valitud 100 silmapaistva isiku haua või perekonnaplatsil olevate haudade kombinatsiooni (pererahula) seisukorra hinnangud. Hinnangud on vormistatud järgmiste dokumentide kujul:

- 1) haudade standardiseeritud lühikirjeldused;
- 2) haudade tehnilised fotod;
- 3) kalmistuplaanile märgitud haudade asukohad.

Projekti teostamise järgmisel etapil on kavas jäädvustada analoogiliselt vormistatud infot ülejäänud samale kalmistule maetud silmapaistvate isikute haudade kohta (läbiviidud ejspertiisi andmete kohaselt on neid veel ca 80–110).

Käesolev aruanne sisaldab projekti esimese järgu lõpptulemusi. Töö põhiliste kirjalike algallikate (kirjanduse) nimekiri on ära toodud Lisas 1. Suuliste allikate nimekiri on ära toodud Lisas 2.

Uurimistöö käigus tekkis vajadus kontrollida ning täiendada välitöö saadud andmeid arhiivmaterjalide kaudu, kuna hulgal hauasammastel osaliselt puudusid maetute nimed ja/või sünni- ja surmadaatumid või siis olid need vastuolus kirjalikest allikatest pärinevate andmetega. Andmete täpsustamiseks oli kasutatud Eesti Vabariigi Rahvusarhiivis, Eesti Vabariigi Siseministeeriumi rahvastikutoimingute osakonna arhiivis, Tallinna Linnaarhiivis, Tallinna Perekonnaameti arhiivis ja mitmes eraarhiivis hoiulolevaid dokumente.

Kuna käesoleva töö eesmärgiks oli eeskätt haudade, mitte aga kogu maetute kohta leiduva faktimaterjali inventariseerimine ning esitlemine, teostati algandmete arhiivikontroll üksnes osaliselt, seda nimelt andmete ilmse vastuolulisuse või selge puudulikkuse juhul. Kontrolli tulemused osutasid nii hauasammastel kui ka allikmaterjalides võrdlemisi tihti esinevatele vigadele (terve rida vigu avastati ka K. Laane mahukas teoses [1]). **Arhiivmaterjalides avastatud nimede või sünni- ja surmadaatumite variandid on haudade kirjeldustes ära toodud ümarsulgudes.**

Lühikirjelduste autor käsitleb mõistet **haud** kui *matmiskohta / matmispaika* (vn *захоронение*) ehk erinevatest kultuurelementidest koosnevat süsteemi, mille hulka kuuluvad:

- 1) haud ise; 2) hauakate (haua pinnasepealne osa); 3) hauamärk; 4) haua piirdeaed.

Seejuures iga matmispaiga element võib konkreetsel juhul eksisteerida või siis mitte (*nt* haua ehk surnu puudumisel saame kenotaafi) ning kõik need elemendid võivad olla esindatud mitmel eri kujul. Haualiikidest esinesid käesoleva kalmistu läbiuuritud terrirootiumil üksik-, topelt- (kaks samasse hauda maetud isikut) ja rühmahaud (reahaua kujul). Matmiskoha liikidest on esindatud personaalne (omaette) hauaplats ja (pere)rahula.

Uurimisandmete vormistamisel tekkisid terminoloogilised probleemid venekeelse ja eestikeelse terminoloogia osalise mittekattumise tõttu (eesti keeles puudub osa matmispaiga kirjeldamiseks vajalikke termineid). Probleemi lahendamiseks kasutas autor

- sünteesterminit **hauakate** (*vn надгробие*), millega tähistatakse vahetult haua peal paiknevate elementide kombinatsiooni (mis tavaliselt koosneb mullakünkast / raamistikust / plaadist vms). Nüüdisaja matmiskohtades paigutatakse rist/haukivi/monumen vms mitte haua peale, vaid haua peatsisse. Terminoloogilise ettepaneku autor on T. Reitsak.

- võõrkeelsest terminoloogiast ülevõetud terminit **steela kõikide vertikaalpinnaliste** (*vn вертикально-плоскостных*) hauamärkide kirjeldamisel (eestikeelsetes materjalides on see termin kasutatav valdavalt arheoloogilises kontekstis; vene-, saksa jpm keelises terminoloogias on aga laiemalt levinud ning käesoleval juhul kohane).

Maetute nimede fikseerimisel autor lähtus:

- 1) lühikirjeldustes – võimalikult venekeelsele nimevormile lähedasest kujust (sest käesoleva aruande materjali esitamise viis peaks abistama reaalse matmiskoha äratundmisel);
- 2) registris – võimaluse piires vene nimede eesti keelde transkribeerimise reeglitest (PC ACCESSis).

Haudade tehnilised fotod on teostatud C41 värvifilmiprotsessoriga. E-filmimine osutus antud juhul ebasobivaks ning ebamugavaks viisiks, kuna käepäraste e-kaamerate vaatenurk jäi kalmistu tingimustes liiga kitsaks.

Filmivõtete aeg ja ilmastikutingimused olenesid:

- 1) projekti teostamise tähtaegadest (lepingu tingimustes antud sügisene hooaeg);
- 2) mälestiste parimaks kontrastsuseks antud hooajal (valitud kollaste puulehtede taust pilves ilmaga);
- 3) visuaalsete tingimuste unifitseerimisvajadusest (haudade igaastane akteerimine toimub ka sügisel).

Teostatud fotode tonaalsuse erinevus on tõenäoliselt tingitud kasutatud filmide kvaliteedist.

Kalmistusplaani formaat on valitud aruande mugavuse huvides välitingimustes kasutamisel.

Juri Maltsev,

Ph.D., dots., Eestimaa Vene Muinsuskaitse Seltsi esimees

81

- 1.Maetud: Teppaks-Pavlov Andrei (perekonnaga)
 2.Sünniaeg: 25.11.1842
 3.Surmaaeg: 24.03.1888
 4.Hauakate: küngas
 5.Hauakatte materjal: muld
 6.Hauamärk: rist
 7.Hauamärgi materjal: raud
 8.Piirdeaed: betoonist rant
 9.Seisund: nõuab risti kapitaalremondi
 10.Tähtsus vene kultuuri või ajaloo seisukohast Eestis: eestlasest kauaaegne õigeusu preester ja raamatute autor, protoierei

82

- 1.Maetud: Kurbatov Petr Fedorovitš (perekonnaga)
 2.Sünniaeg: 31.05.1907
 3.Surmaaeg: 22.04.1985
 4.Hauakate: ornamentaalne raamistik
 5.Hauakatte materjal: marmor?
 6.Hauamärk: skulptuur
 7.Hauamärgi materjal: marmor?
 8.Piirdeaed: betoonist paviljoon
 9.Seisund: nõuab sanitaarremondi
 10.Tähtsus vene kultuuri või ajaloo seisukohast Eestis: päritolu kaudu Tallinnaga seotud venelasest harrastaja kujur, kes emigrantina sai tuntud professionaliks Ameerikas

83

- 1.Maetud: Malkov-Paninõ (perekonnarahula)
 2.Sünniajad: 19. saj
 3.Surmaajad: 20. saj
 4.Hauakatted: raamistikud, küngad
 5.Hauakattete materjalid: betoon, muld
 6.Hauamärgid: ristid alustel, teela
 7.Hauamärgite materjalid: raud, betoon, marmor
 8.Piirdeaed: betoonist rant
 9.Seisund: hea (korrastatud)
 10.Tähtsus vene kultuuri või ajaloo seisukohast Eestis: EVI ajal tuntud vene aadlisoost ühiskonnategelane parlamendipartei Rahvusliku Liidu juhtidest, emigrant

84

- 1.Maetud: Krivošeev Stepan (perekonnaga)
 2.Sünniaeg: 14.06.1866
 3.Surmaaeg: ?
 4.Hauakate: raamistik
 5.Hauakatte materjal: betoon
 6.Hauamärk: teela
 7.Hauamärgi materjal: dolomiit
 8.Piirdeaed: -
 9.Seisund: nõuab sanitaarremondi
 10.Tähtsus vene kultuuri või ajaloo seisukohast Eestis: 1920.a. Loode armee Vene Hospitalite osakonna juht, tänu tema tegevusele õnnesus päästa palju vene tiifusehaiged